

Kalmár Antal Pataj tanítványaként is bemutatja a szerző, aki szerint „erősen mögötte áll tanítómesterének” (37.), éspedig a nemzetiségi kérdésben tanúsított magatartása miatt. Kalmár, miközben elfogadja a „közös polgári szocialista kormányt” (38.), a nemzetköziségnek még a gondolatát is elveti.

Míg Pataj Sándor és Kalmár Antal esetében Lőrinc Péter a polgári elmélettel is foglalkozó politikusok szocializmushoz, haladás-hoz való viszonyulásait boncolgatta elsősorban, Balogh Ernő esetében a kor másik sarkalatos kérdése, a nemzetiségi kérdésben tanúsított állásfoglalás került terítékre. A hozzávaló viszonyulás alapján Balogh helye a bácskai polgári társadalomtudományban Rákosi Jenőék politikai magatartását juttatja eszünkbe.

Linder Béla tevékenységében is a nemzeti kérdésben foglalt álláspont határozza meg elméleti munkásságának fogyatékosait. Míg az osztrák—magyar és „a magyar dolgozók és magyar urak” ellentétét eléggé tisztán látta” (86.), a magyar úri osztály és a nemzetiségiek között kialakult ellentmondásokat, valamint a „Balkán felé kacsingató expanzív” (86.) vágyakat nem ismerte fel.

Farahó János *Földet és kenyeret a magyar népnek* című munkáját ismertetve szerzőnk megállapítja, hogy Farahó „útópista volt”, de munkássága mégis említésre méltó, mert a polgári demokráciáért, a földbirtokreformért és „a fehér tisztai különítmények ellenforradalmi terrorja ellen” (106.) küzdött.

Steuer György tevékenységét elemezve Lőrinc Péter túllép a címben meghatározott korszakon, és egészen 1942-ig ismerteti „a naiv fasiszta” elméleti munkásságát, mely gyakorlati téren is meghatározta magatartását. Steuer meggyőződése az volt, hogy a fasiszmus a dolgozó nép érdekeit védi, ezért állt ki mellette mindvégig (még 1941-ben is). Lényegében ezért tartotta érdemesnek a szerző Steuer munkásságának kivonatos ismertetését.

Az ismertetett bácskai „tudományos hajlandóságú értelmiségiek” tevékenységét két szempont figyelembevételének alapján bírálta el Lőrinc Péter: a szociális reformok és a nemzetiségi kérdés iránt tanúsított állásfoglalás alapján. Munkásságukat elsősorban a korabeli haladó polgári ideológiához való viszonyulás alapján értékelt. A jegyzetekbe foglalt dokumentumanyag mellett a szerző személyes emlékei is (Linder Béla esetében például) helyet kaptak.

KAICH KATALIN

KÖLTÉS, LEJEGYZÉSI TELJESSÉG

Tíz, tíz, tiszta víz. Jugoszláviai népi mondókák. Gyűjtötte és sajtó alá rendezte: Matijevis Lajos. Forum, Újvidék, 1976.

Matijevis Lajosnak a jugoszláviai magyar népi mondókákból ízelítőt adó *Tíz, tíz, tiszta víz* című gyűjteménye — amint az a könyv *Függelékéből* is kitűnik — nem előzmények nélküli. De mert Kálmány Lajos gyűjtése után első ízben vállalkozik a népköltészethez szorosán hozzátartozó jugoszláviai

magyar népi mondókák teljesebb bemutatására és tartalma, funkció szerinti csoportosítására, a *Hagyományaink* című sorozat 7. kötete-ként megjelent gyűjtés mindenképpen figyelmet érdemel.

Figyelmet érdemel, mert a kötetbe fölvetett — s a tíz évig gyűjtött — 280 mondóka múltunknak

és művelődésünknek, gyermekkorunknak és mai önmagunknak is szerves része. Homályba merülése, kárba veszése tehát a már Kriza János emlegette „nép szívén termett kincs”, „a népelve virágainak” elveszejtését jelentené, a népsajátosságokban gazdag szellemi múltunk, emberi és nemzeti lényünk kincseinek felelőtlen elherdálását.

Hogy ez most már — a majd háromszáz oldalas kötet jóvoltából — nem következik be, abban joggal bízhatunk, s abban is, hogy a *Tíz, tíz, tiszta víz* feltehetőleg a könyvújdonságok varázsa múltán is közkezen forog, a családi otthonokban éppúgy, mint az iskolákban, hiszen gyermekek minden nap születnek, s a beszélni tanuló kisfiúk, kislányok, a napközisek, valamint az óvodás korúak — szinte az anyatejjel együtt — a mondókák friss, könnyed, búbajos, játékos, tréfás, képzeletmozdító, furcsa és meseszerű, de mindenképp előtt költői ízekben, színekben gazdag világát is magukba szívják.

Ezért is egyértelműen megállapíthatjuk, hogy bár népköltészetünknek alkalmi s többnyire rögtönzészzerű darabjai tájak, nyelvjárások és előadók szerint is változnak, helyenként valóságos kis remekművek, igazi ereklyék a mondókák. Népünk észjárását, érzés- és gondolatvilágát, kifejezőmódját éppúgy jellemzik, mint a gyermeki lélek derűre, játékoságra és örökös csodavárásra való beállítottságát.

Örülhetünk tehát Matijevics Lajos gyűjteményének, mert egyszerűségük és hiányosságuk ellenére

is változatos, költői veretű, mondóka- és mesemondásra, nyelvápolásra ösztönző szövegek vannak a könyvében. Olyan szövegek, amelyeket lejegyezni — kis híján — ugyanakkora tett, mint ember és „fül nem hallotta” módon kitalálni, vagyis költeni.

Egyet azért nagyon sajnálunk. Azt, hogy a gyűjtést tudományosan, szorgalmasan és lelkiismeretesen végző Matijevics — s a munkában segítkező sok lelkes diák, pedagógus — nem ölelte fel, nem jegyezte le mindazt, amit a Bánáton, Bácskán és Szerémségen kívül Baranya, Szlavónia, a Mura-vidék, illetve az egész jugoszláviai magyarlakta vidék kínál.

Igy, a kihagyások után, most megint várunk kell, s ki tudja, hány gyümölcsöt rengető mesefa szárad ki addig, hány jó mesemondó, unokáival, dédunokáival játszó nagyapó és nagyanyó hagy itt bennünket, anélkül, hogy azt, amit emlékezete az idők mélyéről féltett kincsként magával hozott, megőrzött, további megőrzésre, és nyelvünk, nemzeti művelődésünk ápolására, gyarapítására átadná nekünk...

Hogy mit veszítünk, ha nem jegyezzük le idejekorán a ma még lejegyezhető?

Például ilyen — akár jelképesen is értelmezhető — gyöngyszemeket:

Szita, szita, paszita
Kilenc apró pogácsa,
Édesanyám sütötte,
Még se ettem belőle.

(Alsó-Lendva)

SZÜCS IMRE

EGY KORSZAK MŰVÉSZETE

GAJDOS TIBOR: *Képzőművészeti élet Szabadkán a két világháború között.* A szerző kiadása, Szabadka, 1977.

Az érzelmek rendkívül fontos szerepet játszanak egy téma feldolgozásakor. Hogy ez mennyire így van, bizonyítja Gajdos Tibor könyve, amely a szerző saját kiadásában jelent meg. Ha nem másért,

már csak ezért is becsülnünk kell ezt a művet, amely Szabadka művelődéstörténetének legérdekesebb, a közvélemény számára legérzékenyebb korszakába nyújt bepillantást.